

До питання про захист персональних даних в Україні

О. В. Кохановська,
член-кореспондент
НАПрН України,
доктор юридичних наук,
професор кафедри цивільно-
го права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Summary
The article studies problems related to access to personal databases of natural persons, their protection and using. The author analyses how the proper rules of domestic legislation correlate with provisions of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms

Право на інформацію і право на свободу слова — взаємопов'язані та одні з найважливіших для будь-якої людини прав. Значення їх в сучасному інформаційному суспільстві важко переоцінити, тому формування і надання пропозицій з вирішення найбільш важливих проблем у цій сфері — актуальні та сприятимуть удосконаленню законодавства і практики його застосування в Україні. Зрозуміло, що в одній публікації неможливо викласти усі проблеми, що виникатимуть у сфері права на інформацію і на свободу слова, права на захист персональних даних фізичної особи в усіх аспектах, які можуть бути цікавими з точки зору цивілістики. Однак можна визначити деякі закономірності, а в перспективі декількох публікацій — можуть бути створені умови для логічних і ґрунтовних доктринальних і практичних висновків та пропозицій.

У січні цього року набув чинності прийнятий 1 червня 2010 р. Закон № 2297-VI «Про захист персональних даних» (далі — Закон № 2297-VI), а в травні — Закон від 13 січня 2011 р. № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації» (далі — Закон № 2297-VI). Ці законодавчі акти стали предметом обговорення серед широкого загалу юристів. Ще більшої ваги зазначеним документам надали нова редакція Закону від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII «Про інформацію» (в редакції Закону від 13 січня 2011 р. № 2938-VI; далі — Закон № 2657-XII), а також нова редакція Закону від 23 вересня 1997 р. № 540/97-ВР «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» (у редакції Закону від 23 грудня № 2856-VI).

Усі зазначені документи мають спільне — вони містять найважливіші положення, в яких визначено право на інформацію і дано розуміння того, що таке свобода слова в нашій країні, тому їх детальне вивчення разом із практикою застосування надасть можливість відповісти на питання про стан справ у сфері прав людини в Україні загалом. Справді, «інформація — це повітря демократії. Лише обізнане суспільство може здійснювати контроль за діяльністю влади, щоб примусити її служити громадським інтересам. І навпаки, погана влада потребує таємності, щоб приховати власну неефективність, марнотратство і корупцію. Тому відкритість влади, оприлюднення інформації про те, що саме і як вона засекречує, є завжди актуальним політичним питанням, лакмусовим папірцем, що свідчить про її реальні наміри і плани»¹.

¹ Захаров Євген. Доступ до інформації в Україні: Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / За ред. О.Л. Жуковської. — К., 2004. — С. 537.

Не можна залишити поза увагою і деякі аспекти щодо відповідності чинного законодавства України та судової практики у сфері, що розглядається, положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) та прецедентному праву Європейського суду з прав людини.

Так, відповідно до ст. 34 Конституції України, яка практично повністю відтворює зміст ст. 10 Конвенції, кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності, або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. Щодо змісту ст. 32 Конституції, то ч. 1 закріплено загальне положення про те, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією. При цьому не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (ч. 2). Кожен громадянин має право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею (ч. 3), а відповідно до ч. 4 кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації.

Водночас звернемо увагу, що в ст. 32 Конституції визначено право особи вимагати вилучення будь-якої інформації. Це можна розуміти так, що право особи взагалі не обмежене ні предметом інформації, ні її достовірністю, хоча зрозуміло, що без таких обмежень подібна норма існувати не може, а це вже впливає на права інших осіб щодо поширення певної інформації. Згідно зі ст. 15 Конституції цензура заборонена, при цьому жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова, закріплюється також принцип, згідно з яким «суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності». До

складових права, сформульованого у ст. 10 Конвенції, яка має характер комплексного акта, в Україні слід віднести також положення ст. 63 Конституції, згідно з якою особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом. Опосередковано стосуються проблем, що аналізуються, статті 35 (право на свободу світогляду та віросповідання), 38 (право брати участь в управлінні державними справами і виборах), 54 (право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості) Конституції. Отже, положення п. 1 ст. 10 Конвенції практично повністю втілено на рівні Конституції України.

Узагальнивши викладене, зазначимо, що вітчизняне законодавство, зокрема конституційне, загалом відповідає нормі ст. 10 Конвенції, яка за своїм змістом є комплексною і містить такі правомочності:

- право мати переконання;
- право вільно отримувати інформацію, зокрема й право на доступ до інформації і право не сприймати інформацію супроти своєї волі;
- право вільно поширювати інформацію, тобто право особи не бути примушеною давати інформацію проти своєї волі та право поширювати інформацію.

Практично кожна стаття ЦК «пронизана» сьогодні тим, що можна назвати «інформаційним наповненням» — тою чи іншою мірою пов'язана з інформаційними відносинами та інформаційними правами фізичних і юридичних осіб

Обмеження щодо зазначених прав можуть встановлюватися тільки законом і «необхідністю у демократичному суспільстві». На думку О.Л. Жуковської, головним критерієм необхідності того чи іншого обмеження в демократичному суспільстві є «пропорційність цього обмеження»¹.

Зазначена пропорційність обмежень виводиться, як свідчать рішення Європейського суду з прав людини з ряду справ, наведених цим автором, із розуміння суспільної значимості поширеної інформації, її політичного забарвлення, існування альтернативних способів поширення інформації, мети дій особи, яка поширила інформацію, добросовісності її дій, можливих наслідків від поширення певної інформації або, навпаки, її приховання, статусу особи, якої інформація стосується, тяжкості санкцій та ін.

Важливою подією в Україні стало прийняття у 2003 р. Цивільного кодексу України (далі — ЦК), Книга друга якого цілком присвячена особистим немайновим правам фізичних осіб. У комплексі цих прав — норми статей 302, 285, які закріплюють право фізичної особи на інформацію, ст. 277 — спростування недостовірної інформації та ін. Крім того,

¹ Див.: Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / За ред. О.Л. Жуковської. — К., 2004. — С. 514.

практично кожна стаття ЦК «пронизана» сьогодні тим, що можна назвати «інформаційним наповненням» — тою чи іншою мірою пов'язана з інформаційними відносинами та інформаційними правами фізичних і юридичних осіб.

Враховуючи обсяги публікації, зазначимо лише, що цим питанням автор присвятив окремі монографії, в яких детально висвітлюються питання сутності інформації в праві і, зокрема, в цивільному праві, розрізняються терміни «інформаційні права» і «право на інформацію», надано чітке пояснення суб'єктного та об'єктного складу інформаційних правовідносин, зокрема в цивільному праві, роз'яснено зміст таких понять, як «володілець інформації», «використання інформації» тощо, доведено різницю між правом власності та інформаційними правами². Отже, в процесі дослідження норм сучасного законодавства, ми спираємось на досить струнку теоретичну базу цивілістичних підходів до інформації та інформаційних прав.

База персональних даних становить собою іменовану сукупність упорядкованих персональних даних в електронній формі та/або у формі картотек персональних даних

Так, послідовно аналізуючи положення нового Закону № 2297-VI, звертаємо увагу на те, що норми цього Закону регулюють, перш за все, відносини, пов'язані із захистом персональних даних під час їх обробки. При цьому персональними даними у Законі розуміються відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. Згідно зі ст. 1 дія зазначеного Закону не поширюється на діяльність зі створення баз персональних даних та обробки персональних даних у цих базах: фізичною особою (виключно для непрофесійних особистих чи побутових потреб); журналістом (у зв'язку з виконанням ним службових чи професійних обов'язків); професійним творчим працівником (для здійснення творчої діяльності). Отже, такі винятки щодо діяльності фізичних осіб в межах їх непрофесійних особистих чи побутових потреб, журналістів і професійних працівників за зазначеними напрямками діяльності не будуть розглядатися як порушення норм цього Закону.

У законодавстві вживаються терміни: «база персональних даних», «знеособлення персональних даних», «обробка персональних даних», «непрофесійні особисті чи побутові потреби», «виконання службових чи професійних обов'язків», «професійний творчий працівник», а в ст. 2 Закону № 2297-VI дається їх визначення або

пояснення у відповідності зі змістом норм саме цього закону, ряд дефініцій можна вивести із змісту інших законодавчих актів.

Отже, персональні дані — відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована, а це означає, що персональні дані — це така інформація чи комплекс інформації про фізичну особу. Фізична особа при цьому може бути ідентифікована як конкретна фізична особа з усіма її якостями як природного характеру, так і соціального. Так само як і в Законі № 2657-XII і в ЦК натикаємося на пояснення явища фактично через саме це явище: персональні дані — це відомості; а відомості — це інформація. Отже, коло замикається, бо персональні дані — це інформація. У цьому випадку йдеться лише про коло виокремленої інформації, а саме «про фізичну особу».

База персональних даних становить собою іменовану сукупність упорядкованих персональних даних в електронній формі та/або у формі картотек персональних даних. Таким чином, законодавець застосовує термін «іменована сукупність», що, на нашу думку, слід розуміти як таку сукупність персональних даних, яку можна виокремити і її можна конкретно назвати (іменувати). Самі персональні дані мають бути упорядковані, тобто складені за певною системою — математичною, логічною тощо. Форма представлення, складення, зберігання такої бази визначена як електронна, допускається також форма картотеки персональних даних. Звернемо увагу, що термін «електронний» неодноразово піддавався критиці як неточний. Отже, такий детальний перелік — «в електронній формі та/або у формі картотек персональних даних» насправді зводиться до різних форм фіксації та зберігання інформації, які в ряді випадків називають картотекою.

Обробкою персональних даних вважається будь-яка дія або сукупність дій, здійснених повністю або частково в інформаційній (автоматизованій) системі та/або в картотеках персональних даних, які пов'язані зі збиранням, реєстрацією, накопиченням, зберіганням, адаптуванням, зміною, поновленням, використанням і поширенням (розповсюдженням, реалізацією, передачею), знеособленням, знищенням відомостей про фізичну особу

У Законі № 2297-VI передбачено створення спеціального Державного реєстру баз персональних даних — єдиної державної інформаційної системи збору, накопичення та обробки відомостей про зареєстровані бази персональних даних. При цьому обробкою персональних даних вважається будь-яка дія або сукупність дій, здійснених повністю або

² Див: Кохановська О. В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві: Монографія. — К., 2006. — 463 с.

частково в інформаційній (автоматизованій) системі та/або в картотеках персональних даних, які пов'язані зі збиранням, реєстрацією, накопиченням, зберіганням, адаптуванням, зміною, поновленням, використанням і поширенням (розповсюдженням, реалізацією, передачею), знеособленням, знищенням відомостей про фізичну особу. Розпорядником бази персональних даних визначено фізичну чи юридичну особу, якій володільцем бази персональних даних або законом надано право обробляти ці дані.

Серед об'єктів захисту, перш за все, названо персональні дані, які обробляються в базах персональних даних (ч. 1 ст. 5 Закону № 2297-VI). Такі персональні дані за режимом доступу є інформацією з обмеженим доступом. Поняття і перелік інформації з обмеженим доступом дається у Законі № 2657-XII. Частиною 2 ст. 5 Закону № 2297-VI передбачено один виняток з віднесення такої інформації до режиму інформації з обмеженим доступом — це так звані знеособлені персональні дані, розуміння яких надається в самому цьому Законі. Знеособлення персональних даних — це вилучення відомостей, які дають змогу ідентифікувати особу. Загалом ідентифікація фізичної особи — складне і ще не вирішене остаточно питання. Ідентифікувати особу можна в ряді випадків і за однією ознакою — за прізвиськом, посадою, псевдонімом (коли йдеться про відомих письменників, політиків, державних діячів, вчених тощо), але переважно ідентифікація звичайної фізичної особи (пересічної) відбувається за певним достатнім комплексом ознак, які вказують на конкретну особу — це повне ім'я фізичної особи, домашня адреса, професія, вік тощо. Тобто при роз'єднанні цих даних може бути втрачена можливість точної ідентифікації особи, що і має бути бажаним результатом, судячи з визначення терміну. На жаль, Закон № 2297-VI залишає місце для різного розуміння і дискусії щодо переліку ідентифікуючих ознак, залишаючи вирішення цього питання, перш за все, на розсуд володільців і розпорядників баз даних.

Аналіз норми ч. 3 ст. 5 Закону № 2297-VI посилює попереднє враження про суб'єктивний підхід до зазначених питань, не зважаючи на те, що віднесення персональних даних певних категорій громадян чи їх вичерпного переліку до інформації з обмеженим доступом може бути заборонено законом. Насторожує формулювання «певних категорій громадян чи їх вичерпного переліку». Такий *вичерпний перелік фізичних осіб (громадян)*, на відміну від «певних категорій громадян чи їх вичерпного переліку» повинен бути визначений безпосередньо у Законі № 2297-VI і відповідати

згаданим вище конституційним нормам і європейським стандартам щодо цих питань.

Разом з тим переконливим свідченням європейського і цивілістичного спрямування норм Закону № 2297-VI можна назвати ч. 4 ст. 5, в якій чітко зазначається, що персональні дані фізичної особи, яка претендує зайняти чи займає виборну посаду (у представницьких органах) або посаду державного службовця першої категорії, не належать до інформації з обмеженим доступом, за винятком інформації, яка визначена такою відповідно до закону.

Винятком для будь-яких осіб має бути, зокрема, інформація про домашню адресу, номери домашнього та мобільного телефонів та інше, оскільки непоширення у режимі вільного доступу такої інформації — запорука особистої безпеки будь-якої фізичної особи в умовах сучасних ризиків і загроз. Перспективною можна назвати цю норму і з огляду на прийняття Закону № 2939-VI. В обох законах є намагання знайти необхідний компроміс між «бажанням суспільства знати» та правом на свободу і на інформацію про себе кожної конкретної людини. Тому навіть якщо законодавство України ще не відповідає всім зазначеним вимогам, прагнення відшукати правильні рішення уже саме по собі є певним досягненням.

Суб'єкт персональних даних — фізична особа, стосовно якої відповідно до закону здійснюється обробка її персональних даних. Поняття суб'єкта персональних даних-фізичної особи збігається з розумінням фізичної особи як людини, живої істоти в ЦК

Коло суб'єктів відносин, пов'язаних із персональними даними досить широке. Згідно із ст. 4 Закону № 2297-VI це: суб'єкт персональних даних; володільць бази персональних даних; розпорядник бази персональних даних; треті особи; уповноважений державний орган з питань захисту персональних даних; інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування, до повноважень яких належить здійснення захисту персональних даних.

Суб'єкт персональних даних — фізична особа, стосовно якої відповідно до закону здійснюється обробка її персональних даних. Поняття суб'єкта персональних даних-фізичної особи збігається з розумінням фізичної особи як людини, живої істоти в ЦК. Отже, термінологічна база закону відповідає приватно-правовому розумінню основного суб'єкта відносин захисту персональних даних і це заслуговує на схвалення, оскільки дає змогу захистити права цієї особи приватно-правовими способами захисту в суді, а також є найбільш ефективними, виконують компенсаційну і відновлювану функцію, дозволяють відшкодувати шкоду, в тому числі й моральну.

Володільцем чи розпорядником бази персональних даних можуть бути підприємства, установи та організації усіх форм власності, органи державної влади чи органи місцевого самоврядування, фізичні особи-підприємці, які обробляють персональні дані відповідно до закону. В даному разі також суб'єкти названі «володільцями» і «розпорядниками», а не власниками, що по суті правильно і не викликає заперечень у цивілістів. При цьому наголошується, що розпорядником бази персональних даних, володільцем якої є орган державної влади чи орган місцевого самоврядування, крім цих органів, може бути лише підприємство державної або комунальної форми власності, що належить до сфери управління цього органу (ч. 2 ст. 4 Закону № 2297-VI). Закон визначає володільцем бази персональних даних фізичну або юридичну особу, якій законом або за згодою суб'єкта персональних даних надано право на обробку цих даних, яка затверджує мету обробки персональних даних у цій базі даних, встановлює склад цих даних та процедури їх обробки, якщо інше не визначено законом. Таким чином, договірний спосіб буде ефективним тільки за чітко визначених умов, які мають бути передбачені для такої згоди і за реальної можливості самої фізичної особи вносити зміни у зміст договору, оскільки так звані «договори про приєднання» в цій сфері, на нашу думку, можуть спричинити багато зловживань. Не тільки детально, але й зрозуміло і доступно мають бути викладені фізичній особі мета обробки персональних даних, вичерпний перелік складу цих даних та процедури їх обробки. Винятки мають бути чітко і вичерпно визначені тільки на рівні закону. Разом з тим актуальною є згадка про *передбачуваність* норм закону і практики його застосування, як це розуміється в європейських традиціях.

Саме цьому питанню присвячена ст. 6 Закону № 2297-VI, в якій закріплені загальні вимоги до обробки персональних даних, зокрема щодо мети, яка має бути сформульована в законах, інших нормативно-правових актах, положеннях, установчих чи інших документах, що регулюють діяльність володільця бази персональних даних та відповідати законодавству про захист персональних даних (ч. 1). У разі зміни визначеної мети суб'єктом персональних даних має бути надана згода на обробку його персональних даних відповідно до зміненої мети (ч. 2). Згода суб'єкта персональних даних згідно із цим Законом — будь-яке документоване, зокрема письмове, добровільне волевиявлення фізичної особи щодо надання дозволу на обробку її персональних даних відповідно до сформульованої мети їх обробки. Більш доречним

було б сформулювати застереження «суб'єктом персональних даних має бути надана згода» таким чином — «від суб'єкта персональних даних має бути отримана згода», інакше перше з наведених формулювань можна розуміти як примусове надання такої згоди фізичною особою.

Для того, щоб зазначену норму можна було застосувати, у Законі № 2297-VI передбачена процедура повідомлення фізичної особи про зміни — надсилання письмового повідомлення, строки і терміни повідомлення і отримання/не отримання відповіді. Крім того, слід додати, що відомості про фізичну особу не можуть бути використані, якщо згода фізичної особи не відповідає формі її надання (зокрема письмовій) і якщо її воля не висловлена чітко і зрозуміло, свідомо, а не тільки добровільно. Отже, таке застереження у цьому Законі слід було б прописати більш чітко і детально.

З точки зору «нормального ведення справ» терміни «відповідними» та «ненадмірними» мають бути загальнозрозумілими. Однак задля того, щоб не припуститися помилок і зловживань при їх застосуванні, слід передбачити, що їх зміст буде розкритий не лише шляхом доктринального пошуку, але і на рівні практики суду в процесі розгляду відповідних спорів

Персональні дані мають бути точними, достовірними, у разі необхідності — оновлюватися (ч. 2 ст. 6 Закону № 2297-VI), але цю норму слід доповнити словами «після повідомлення фізичної особи та отримання її згоди».

З першого погляду вимога Закону № 2297-VI щодо того, що «склад та зміст персональних даних мають бути відповідними та ненадмірними стосовно визначеної мети їх обробки» видається недостатньо повною, але такий підхід притаманний європейському рівню використання таких понять, як «розумний», «достатній», «добросовісний» тощо і які використовуються в законодавстві України все більш широко завдяки їх закріпленню в ЦК. Отже, з точки зору «нормального ведення справ» терміни «відповідними» та «ненадмірними» мають бути загальнозрозумілими. Однак задля того, щоб не припуститися помилок і зловживань при їх застосуванні, слід передбачити, що їх зміст буде розкритий не лише шляхом доктринального пошуку, але і на рівні практики суду в процесі розгляду відповідних спорів.

Щодо третіх осіб, про яких є згадка саме в Законі № 2297-VI, то ними є будь-які особи, за винятком суб'єкта персональних даних, володільця чи розпорядника бази персональних даних та уповноваженого державного органу з питань захисту персональних даних, який є володільцем чи розпорядником бази персональних даних і за допомогою якого здійснюється передача персональних даних відповідно до закону.

Обсяг персональних даних, які можуть бути включені до бази персональних даних, визначається умовами згоди суб'єкта персональних даних або відповідно до закону. Отже, і в цьому випадку законодавець, перш за все, називає умови отримання згоди самого суб'єкта персональних даних.

Обробка персональних даних здійснюється для конкретних і законних цілей, визначених за згодою суб'єкта персональних даних, або у випадках, передбачених законами України, у порядку, встановленому законодавством. Чітко та однозначно застережено правило про те, що не допускається обробка даних про фізичну особу без її згоди

У Законі № 2297-VI визначені первинні джерела відомостей про фізичну особу. Це видані на її ім'я документи; підписані нею документи; відомості, які особа надає про себе.

Згідно із ч. 6 ст. 6 цього Закону обробка персональних даних здійснюється для конкретних і законних цілей, визначених за згодою суб'єкта персональних даних, або у випадках, передбачених законами України, у порядку, встановленому законодавством. Чітко та однозначно застережено правило про те, що не допускається обробка даних про фізичну особу без її згоди. Винятками можуть бути лише випадки, визначені законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. При цьому персональні дані обробляються у формі, що допускає ідентифікацію фізичної особи, якої вони стосуються, у строк, не більший, ніж це необхідно відповідно до їх законного призначення.

Типовий порядок обробки персональних даних у базах персональних даних затверджується уповноваженим державним органом з питань захисту персональних даних, а порядок обробки персональних даних, які належать до банківської таємниці, затверджується Національним банком України

«Якщо обробка персональних даних є необхідною для захисту життєво важливих інтересів суб'єкта персональних даних, обробляти персональні дані без його згоди можна до часу, коли отримання згоди стане можливим», — зазначається у ч. 7 ст. 6 Закону № 2297-VI. Передбачити повний перелік таких випадків неможливо, але можна допустити, що такі дії можуть бути пов'язані із

випадками загрози життю і здоров'ю фізичної особи, наприклад, при наданні їй медичної допомоги в стані, коли вона знепритомніла, або в інших випадках надання невідкладної медичної допомоги.

Важливо наголосити, що використання персональних даних в історичних, статистичних чи наукових цілях може здійснюватися згідно із цим Законом лише в знеособленому вигляді.

Типовий порядок обробки персональних даних у базах персональних даних затверджується уповноваженим державним органом з питань захисту персональних даних, а порядок обробки персональних даних, які належать до банківської таємниці, затверджується Національним банком України.

При обробці персональних даних слід також враховувати положення Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, яка була прийнята у м. Страсбурзі 28 січня 1981 р. (в редакції від 6 липня 2010 р.). Конвенція ратифікована Україною згідно із Законом про ратифікацію Конвенції від 6 липня 2010 р. № 2438-VI.

Особливі вимоги до обробки персональних даних, права суб'єкта персональних даних, щодо реєстрації баз персональних даних, використання персональних даних, збирання, поширення і знищення персональних даних, порядок доступу до персональних даних та ряд інших норм Закону № 2297-VI потребують подальшого детального аналізу, проте вже в цій публікації слід відмітити більш прогресивний з точки зору цивілістики підхід законодавця до сутності інформації в її специфічних виявах, до суб'єктного складу цих відносин, до закріплення прав, формулювання дефініцій і визначень. І хоча ЦК в цьому Законі безпосередньо не згадується, між тим простежуються

суто цивілістичні підходи, а це означає — такі, що відповідають нормам Конституції та європейським стандартам з дотримання прав людини. Хотілося б сподіватися, що практика застосування цього законодавства буде прогресивною і сприятиме формуванню найбільш перспективних з точки захисту прав людини правил в інформаційній сфері.